

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТИЛЮ, ТЕКСТУ ТА ЇХ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ

Т.В. Стасюк, канд. філол. наук

ТЕРМІНОЛОГІЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Здійснено мовний аналіз сфери інноваційних технологій; визначено лінгвістичний статус термінів; проаналізовано деякі термінологічні неологізми; розглянуто деякі найбільш продуктивні засоби творення інноваційних термінів в українській мові під впливом всесвітніх інтеграційних і глобалізаційних процесів.

The linguistic analysis of the sphere of innovative technologies has been carried out; the language status of terms has been defined; some neologisms have been analysed; some of the most productive derivative means for innovative terms of the Ukrainian language have been considered.

Поява нових термінів створює потребу в їх аналізі, спонукає до визначення їх лінгвістичного статусу, виявлення їх семантичного наповнення й прагматичної значущості. Термінологія сфери інноваційних технологій – це найновіша частина терміносистеми, яка стрімко формується, розвивається протягом періоду незалежності України й функціонує за внутрішніми законами мови.

Мета дослідження – проаналізувати основні терміни і термінологічні новоутворення інноваційних процесів, встановити закономірності використання термінів у сучасному дискурсі, визначити шляхи запозичень термінів-неологізмів та проаналізувати зміну їх семантики.

Актуальність дослідження зумовлена недостатньою визначеністю процесів утворення та перекладу термінологічних одиниць взагалі й у галузі інноваційних технологій зокрема.

Матеріалом дослідження є слова та словосполучення української мови, які з'явилися протягом останніх 10 років для позначення об'єктів та процесів у галузі інноваційних технологій.

Проблемами, порушеними цією статтею, є проблеми класифікації, семантичного аналізу і синтаксичного аналізу важливих лінгвістичних категорій, які обслуговують інноваційні процеси.

Важливо наголосити на необхідності дотримання принципу інноваційності в мовознавстві, виробити єдину систему для створення всеохоплюючої термінологічної бази, яка функціонуватиме в умовах здійснення інноваційної діяльності. Необхідність вирішення сформованих завдань обумовлює доцільність розгляду порівняно нової категорії лексики інноваційних технологій, яка частково є запозиченою, а частиною своєю представляє українські лексеми в несподіваних, з точки зору класичної семантики, поєднаннях.

Дослідження друкованої літератури та електронних джерел з порушеної проблеми свідчить про інтерес до неї як з боку практиків, так і теоретиків. Сфера високих технологій була предметом дослідження таких науковців, як А.М. Анісов, М.І. Басін, С.О. Борчиков, О.Р. Брагіна, О.В. Говорунов, О.О. Грицанов, С.А. Дацюк, В.О. Ковалевський, Н.А. Носов та інші. В європейській лінгвістичній практиці мову новітніх технологій досліджували M. Abonie, P. Allen, F. Ashbey, D. Bedell, C.G. Fidelman, J. Fraim, S. Guttenplan, A. Harmon, A. Hubert, M. Randolph, H. Rheingold, G. Simon та інші. Найпоказовішими щодо аналізу окремої термінологічної галузі є праці А.М. Анісова¹; В.П. Беха²; А.В. Говорунова³. Науковцями розроблено багато теорій. Ми ж у процесі дослідження виходили з позиції, що при аналізі ключових категорій очевидною стає необхідність онтологічної (буттєвої) детермінації інноваційних термінів як категорізуючих одиниць.

Українські реалії спонукають більшість зацікавлених осіб визначитися у своєму ставленні до висловлюваних положень, пильнувати тлумачення термінів, які вони використовують у роботі, дослідженнях, втіленнях проєктів, бо, навіть на перший погляд, вимальовується не тільки теоретична, але й прикладна значущість ареолу лексем інновацій.

Вагомим початком на шляху дослідження інноваційного термінологічного поля став найосновніший документ, який послуговував базою для найшвидшого, безпосереднього ознайомлення із станом справ щодо інноваційного потенціалу України. Це Закон "Про інноваційну діяльність" № 40-IV 04.07.2002 (Верховна Рада України). Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і

спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.

У розділі “Загальні положення” вихідною статтею є “Визначення термінів”, де зазначено, що у основному законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери;

інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг;

інноваційний продукт – результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим цим Законом;

інноваційна продукція – нові конкурентоспроможні товари чи послуги, що відповідають вимогам, встановленим цим Законом;

інноваційний проект – комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції;

пріоритетний інноваційний проект – інноваційний проект, що належить до одного з пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, затверджених Верховною Радою України;

інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) – підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг;

інноваційна інфраструктура – сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо).

Хоча в основному законі визначені базові поняття, як свідчить практика, питання термінології навіть в межах термінів **інновацій**,

інноваційна діяльність, інноваційний продукт, інноваційна продукція, інноваційний проект, пріоритетний інноваційний проект, інноваційне підприємство, інноваційна інфраструктура, інноваційний потенціал залишається недостатньо дослідженим, що підтверджується неоднозначністю тлумачення сутності категорій вузькими інтерпретаціями, або підміною цих понять близькими, але зовсім не тотожними, відсутністю системності й методологічного забезпечення при їх розгляді.

Аналіз цієї проблеми зробив особливо актуальними питання методології, моделювання, оптимізації, розширення термінології інноваційної діяльності на всіх без винятку її рівнях. Становлення інноваційної діяльності як нової галузі знань передусім потребує розробки нових системотворчих понять, які дозволили б комплексно охопити всі її аспекти в цілому й акцентувати увагу на найбільш важливих її сторонах.

Після визначення семантики базових термінів доцільним буде перейти до термінологічної природи інноваційних найменувань. Як відомо, терміни – це слова або словосполучення, що позначають специфічні поняття, якими оперують фахівці певної сфери науки чи техніки. Існує декілька способів класифікації термінів. Терміни будь-якої галузі класифікуються за семантикою, тобто залежно від того, якого класу поняття чи об'єкти вони позначають.

Оскільки в час швидкого розвитку науки й техніки новітні розробки потребують своєї номінації, виникає необхідність заповнення лексичних лакун у термінологічній системі української мови. Номінативний процес проходить декількома шляхами: терміни утворюються засобами мови, виникають у результаті перекладу, або запозичуються з мови-оригіналу в незміненому вигляді. При утворенні термінів засобами власної мови діють закони словотворення. Основними вимогами до перекладу термінів є повне збереження семантичного наповнення одиниці перекладу. Переклад характеризується як процес вторинної номінації й терміни, що були перекладені, займають чинне місце в термінологічній структурі української мови й навіть отримують статус загальноживаної лексики.

Як вже раніше визначалось дослідниками, основними шляхами перекладу термінів є транслітерація/транскрипція, калькування, експлікація та переклад на основі аналогії⁴. Транслітерація й транскрипція при перекладі термінів рідко бувають у чистому

вигляді, частіше використовується транскрипція із збереженням елементів транслітерації: *hacker* (хакер), *interface* (інтерфейс). Серед прикладів чистої транскрипції можна навести терміни *cache* (кеш), *slash* (слеш). Приклади транслітерації більш чисельні: *adapter* (адантер), *assembler* (асемблер), *cursor* (курсор).

Якщо транслітерація/транскрипція використовується в основному при перекладі окремих слів-термінів, то переклад термінологічних словосполучень здійснюється частіше засобами калькування та експлікації. Калькування – це засіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин (морфем або слів) їх лексичними відповідностями у мові перекладу⁵. Калькування використовувалось при перекладі таких термінологічних словосполучень, наприклад, як: *process-handling procedure* (процедура управління процесом); *peer view instances* (рівноправні екземпляри видимого елемента); *current drive* (поточний дисконд).

Калькування є виправданим при перекладі термінологічних словосполучень тоді, коли складові елементи цих словосполучень вже посіли певне місце в термінологічній системі мови перекладу і є доступними для розуміння спеціалістів.

У випадку, коли словосполучення складається з термінів, які ще не ввійшли у вживання в певній галузі науки чи техніки на мові перекладу і потребують свого тлумачення, використовується експлікація. Експлікація (описовий переклад) – це лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення даної одиниці⁶.

Експлікація є продуктивним засобом перекладу термінів, оскільки бурхливий розвиток сфери інноваційних технологій не дозволяє багатьом термінам своєчасно знайти свої еквіваленти й закріпитися у мові перекладу. За допомогою експлікації перекладаються багатокомпонентні термінологічні словосполучення, як, наприклад: *native mode* – режим роботи у власній системі команд; *processor-specific code* – програма, прив'язана до певного процесора; *business application* – програма комерційних розрахунків; *nucleus* – ядро операційної системи.

Продуктивність експлікації при перекладі на українську мову також пояснюється розбіжностями у засобах творення слів та словосполучень.

Таким чином, термінологічна система галузі інноваційних технологій має динамічний характер, про що свідчить виникнення нових лексичних утворень для позначення інноваційних розробок.

Окремо можна розглянути термінологію інноваційних технологій, яка посідає все більше й більше місце в комп'ютерній літературі. Слід звернути увагу, що зараз термінологія інформаційних технологій розвинута настільки, що навіть у межах одного ареалу використання терміни мають кілька значень, які в більшій чи меншій мірі пов'язані одне з одним. Отже, найосновніші терміни можуть тлумачитися по-різному:

Client - Клієнт

1. Користувач.

2. У технологіях клієнт-сервер може відповідати програмі, що формує запити до серверу для одержання (передачі) даних або виконання операції на сервері.

E-mail (Electronic mail) - Електронна пошта

1. Стандартний сервіс Internet, що дозволяє передавати і приймати адресовані повідомлення. Опис стандарту електронної пошти Internet знаходиться в RFC 821, 822, 1521, 1522.

2. Електронні листи, складені на комп'ютері і надіслані по мережі іншому користувачу.

Keyword - Ключове слово

1. Окремий термін, що використовується у запитах інформаційно-пошукових систем.

2. Дескриптор – окреме слово або словосполучення, яке використовується при ручному або автоматизованому індексуванні документів перед завантаженням в ПС.

Port - Порт

1. Поняття, яке використовується транспортними протоколами Internet для розподілу одночасно встановлених логічних з'єднань із тим самим хостом. Порт ідентифікується числом, що визначає конкретний програмне застосування Internet, для якого призначені дані.

2. Один із каналів прийому-передачі комп'ютера, призначений для підключення зовнішнього обладнання. Асоціюється з роз'єднувачем на корпусі комп'ютера.

Traffic - Трафік

1. Потік даних у середовищі передачі даних. Використовується для виміру обсягу даних, переданих через канал зв'язку за період часу.

2. Кількість відвідувачів Web-сайту (або його визначеної Web-сторінки) за одиницю часу (день, місяць і т.д.).

3. Іноді під цим терміном розуміється кількість звертань до Web-сайту.

WWW-server - WWW-сервер

1. Сукупність Web-сторінок, об'єднаних загальною ідеєю і дизайном, що розташовуються, як правило, на одному комп'ютері (див. Web-сайт).

2. Серверне програмне застосування, яке використовується для публікації та надання інформації на World Wide Web.

Класифікацію термінологічної лексики можна здійснювати також за моделями утворення термінологічних інновацій. Визначення способів утворення неологізмів у галузі інноваційних технологій та їх систематизація є однією з актуальних проблем сучасного мовознавства. Інтенсифікація інноваційних процесів разом із глобалізаційними процесами у сучасному суспільстві приводять до збагачення термінологічної системи української мови словами й словосполученнями, пов'язаними зі сферою технологій. Часто номінативні процеси не встигають за появою нових науково-технічних розробок, тоді лакуни заповнюються шляхом перекладу інноваційних термінів засобами, що існують у мові перекладу. На жаль, процеси створення спеціальних лексикографічних джерел також мають повільний характер і сучасним перекладачам і професіоналам з інноваційних технологій бракує спеціальних словників. Номінативні процеси в галузі інформаційних технологій функціонують у мовах всіх технічно розвинених країн світу. Запозичення нових термінів є проявом інтегративних процесів, що відбуваються в межах науки, техніки та економіки різних країн, і основою світової глобалізації.

Отже, можна зробити висновок про актуальність і практичну значущість розглянутої теми. Реалії сьогодення потребують від уряду, посадових осіб, керівників підприємств і закладів, від кожної людини усвідомлення важливості реформування суспільства на інноваційній основі. Подолання інноваційної стагнації потребує розробки нових підходів і принципів формування стратегічної політики держави, а в лінгвістичному аспекті, існує попит на

комплексні дослідження термінології, лексичний комплекс, лексикографічну базу (як тлумачні словники, так і словники для перекладу з української мови і на неї).

Викладені положення відкривають широку перспективу досліджень у галузі термінологічної системи новітніх технологій: лексичний аналіз, семантичні особливості, проблеми походження, шляхи утворення або запозичення в українську мову, словотвірний аналіз, морфологічний тощо.

¹Анісов А.М. Время и комп'ютер: негеометрический образ времени. – М.: Просвещение, 1997. – 215с.; ²Бех В.П. Человек и Вселенная: когнитивный анализ. – Запорожье: Тандем У, 1998. – 144с.; ³Говорунов А.В. Человек в ситуации виртуальной реальности. – М.: Владос, 2003. – 208с.; ⁴Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1990. – С. 74; ⁵Там само.– С. 98; ⁶Там само – С. 185.

М. Л. Штельмах, асп.

ЖАНРОВО–СТИЛЬОВА МОТИВАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ РОЗМОВНОГО СИНТАКСИСУ В ІНТЕРВ'Ю

У статті проведено лінгвостилістичний аналіз жанрово-стильової мотивації використання розмовного синтаксису в інтерв'ю

The linguistic–stylistic analysis of the genre and stylistic motivation of using the colloquial syntax in the interview was made in the article

Обґрунтування проблеми взаємодії лінгвостилістичних параметрів літературної мови й розмовної мови передбачає аналіз вагомої, порівняно з лексичними механізмами, ролі синтаксису в процесі залучення розмовних елементів у мовну матерію масмедійного інтерв'ю. На наш погляд, це пов'язано з тим, що, на відміну від лексики, яка формує поодинокі семантичні контексти розмовності в текстах жанру інтерв'ю, синтаксис володіє масштабною функціональною валентністю, що сприяє зв'язній побудові запитань і відповідей як однієї цілісної структурної одиниці.